

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
МУКАН Наталії Василівни
на дисертацію ЛИТОВЧЕНКО Ірини Миколаївни
«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА КОРПОРАТИВНОЇ ОСВІТИ
У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Сучасні глобалізаційні процеси, міжнародний характер організації праці, щоденне використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що розширюють можливості для працевлаштування не тільки в межах однієї країни, але й у всьому світі, формують нові виклики щодо рівня компетентності фахівця, його здатності адаптуватися до швидкоплинних змін кон'юнктури ринку праці. Зазначені проблеми можливо розв'язати за допомогою використання освітніх можливостей, що відповідають вимогам ринку праці та інтересам фахівців. Очевидною є потреба у навчанні впродовж життя, підвищенні кваліфікації, поглибленні знань в обраній професії, в основу якого покладено результати наукових розвідок, технологічні новації та загалом здобутки людської цивілізації.

Сьогодні вже не обговорюється проблема постійного оновлення знань. Реагуючи на виклики ринку праці, компанії створюють можливості для професійного розвитку своїх працівників використовуючи потенціал корпоративної освіти, як системотворчого компоненту освіти дорослих, що знайшла своє відображення як у документах міжнародних організацій, так і законодавчих ініціативах держав.

Відомо, що США відіграє провідну роль у міжнародному освітньому просторі, а її освіта відкрита до інновацій та активного впровадження результатів науково-педагогічних досліджень. Це відображено у результативності навчальної діяльності як учнів загальноосвітніх шкіл, так і конкурентоспроможності фахівців, підготовлених у системі вищої професійної освіти. Особлива увага тут приділяється й розвитку освіти дорослих.

Зважаючи на специфіку розвитку ринку праці в Україні, працевлаштування українських фахівців у транснаціональних корпораціях, стрімкий розвиток корпоративної освіти, спрямованої як на задоволення

потреб самих компаній, так і на професійний та особистісний розвиток їхніх працівників, вважаємо, що дослідження особливостей розвитку корпоративної освіти у США, аналіз її теорії і практики забезпечує можливість для використання продуктивних ідей та досвіду американських компаній на теренах України, а також актуалізує подальші наукові розвідки у цій галузі. Тому дисертаційне дослідження Литовченко Ірини Миколаївни вважаємо своєчасним та доцільним.

Дисертаційна робота виконана на належному теоретичному і методологічному рівні, вирізняється своєю змістовністю, оригінальністю, неординарністю та інформаційною насиченістю.

Дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної теми Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України в межах комплексного дослідження «Теорія і практика підготовки педагогічного та виробничого персоналу в зарубіжних країнах» (РК № 0105U000040).

Тема дослідження затверджена вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 12 від 20.11.2014) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 27.01.2015).

Складові цілісності роботи вбачаємо у виконанні глибокого теоретичного аналізу проблеми та впровадженні результатів дослідження у роботу закладів вищої освіти.

Стратегію і тактику наукового дослідження теорії і практики корпоративної освіти у США обґрунтовано у концепції дослідження. Вона охоплює методологічний, теоретичний та практичний концепти, про що свідчить аналіз результатів наукового пошуку дисертантки, що здійснювався на основі системного, синергетичного, міждисциплінарного, діяльнісного, компетентісно-контекстного, суб'єктно-середовищного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного, праксіологічного підходів з урахуванням результатів вітчизняних і зарубіжних порівняльно-педагогічних досліджень, спрямованих на цілісне бачення й розуміння корпоративної освіти.

У концепції авторка представила власне бачення корпоративної освіти як системи взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих компонентів; як процесу освоєння знань, формування і розвитку вмінь і навичок, що суголосно трансляції і збереженню корпоративної культури; як інструментарію, використання якого сприяє підвищенню ефективності та конкурентоспроможності кожного окремого працівника та організації в цілому.

Заслуговує на увагу проаналізована й упорядкована джерельна база, що містить 859 найменувань, з яких 601 – англійською мовою.

Для розв'язання окреслених завдань дисертантка використала інструментарій методології порівняльної педагогіки, що дозволило їй уперше отримати *найсуттєвіші наукові результати*, які свідчать про розв'язання важливої наукової проблеми – виконано цілісний аналіз становлення та розвитку корпоративної освіти у США та на його основі визначено її теоретико-методологічні засади, особливості функціонування, виявлено тенденції її розвитку та з'ясовано можливості творчого використання конструктивних ідей американського досвіду у розбудові корпоративної освіти в Україні.

Науковий інтерес становить визначення історичних, соціально-економічних, політичних, педагогічних детермінант, що вплинули на розвиток теорії і практики корпоративної освіти у досліджуваній країні (стор. 50 – 62).

Вагомим для подальшого студіювання актуалізованих у дисертації питань є, на наш погляд, обґрунтування теоретичних та методологічних (п. 1.4, 3.2, 3.3) засад корпоративної освіти у США, зокрема їхня поліконцептуальність та міждисциплінарна інтегрованість.

Застосування хронологічного методу, історико-генетичного та діахронного аналізу дозволили авторці простежити генезу та розробити періодизацію становлення й розвитку корпоративної освіти у США, зокрема виокремити шість періодів та охарактеризувати якісні зміни у корпоративній освіті у кожному з них (стор. 157 – 189).

На основі використання системно-функціонального та системно-структурного аналізу авторка дослідила структуру корпоративної освіти, схарактеризувала інсорсингову, аутсорсингову та гібридну моделі організації корпоративної освіти (стор. 205 – 219), виявила специфіку функціонування сучасного корпоративного університету, визначивши його базові функції, принципи, моделі (розділ 4).

Важливе значення для подальшого розвитку корпоративної освіти в Україні має визначення вимог до структури і змісту навчальних програм (гнучкість, модульність, компетентнісна орієнтованість, практикоорієнтованість, випереджальність, диверсифікація, стандартизація, адресність, інноваційність) (стор. 331 – 346), а також характеристика форм і методів корпоративного навчання (варіативність, інтерактивність, інноваційність, контекстність) (стор. 347 – 369).

Вважаємо доцільним і виявлення тенденцій розвитку корпоративної освіти у США та їх групування за системоутворювальним, організаційно-функціональним, змістовно-процесуальним характером (стор. 383 – 399).

У дисертації удосконалено положення щодо неперервної професійної освіти дорослих, реалізації андрагогічного, компетентнісного, діяльнісного підходів у корпоративному навчанні персоналу організацій, філософських засад корпоративної освіти, функціонування корпоративних навчальних центрів, збереження та поширення корпоративної культури як чинника ефективного розвитку організації, формування механізмів соціального партнерства, особливостей підготовки андрагогічного персоналу для системи корпоративної освіти.

Подальшого розвитку набули тлумачення змісту таких основних дефініцій як корпоративна освіта, корпоративне навчання, корпоративний розвиток, корпоративна культура, корпоративний університет, а також положення щодо особливостей діяльності провайдерів освітніх послуг у США, організації освітнього процесу на основі андрагогічної моделі навчання.

До наукового обігу введено нові факти, ідеї та підходи у галузі корпоративної освіти, обґрунтовані теоретиками й практиками США.

Безумовно, найважливішим результатом роботи вважаємо окреслення можливостей використання прогресивних ідей американського досвіду в розбудові корпоративної освіти в Україні, яку авторка пропонує реалізовувати на трьох рівнях – державному, рівні організації та рівні освітніх провайдерів (стор. 416 – 427).

Основні наукові результати, теоретичні напрацювання та методичні положення, висновки й окреслені можливості використання американського досвіду, викладені у дисертаційній роботі Литовченко І.М., є науково обґрунтованими, що забезпечено комплексністю використання теоретико-методологічних прийомів, глибоким вивченням та аналізом вітчизняних й іноземних наукових джерел, коректним застосуванням методів наукового аналізу, логічністю теоретичних узагальнень.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, викладені в дисертації, методичні рекомендації щодо можливості використання прогресивних ідей американського досвіду можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації освітньої системи України, для розроблення концептуальних та нормативних документів із проблем освіти дорослих у цілому та корпоративної освіти, зокрема. Матеріали дослідження, монографія «Корпоративна освіта у Сполучених Штатах Америки: теорія і практика» та методичні рекомендації

«Корпоративний університет у США: досвід для України» можуть збагатити зміст навчальних дисциплін «Порівняльна педагогіка», «Андрагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогіка вищої школи», «Педагогічний менеджмент», застосовуватися в розробці нових і оновленні існуючих навчальних програм для студентів, магістрантів та аспірантів закладів вищої освіти, корпоративних центрів підготовки персоналу, центрів підготовки та перепідготовки кадрів.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю здійснення на його основі подальших наукових розвідок щодо корпоративного навчання та розвитку персоналу в контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів, що відбуваються у світі.

У дисертації подано повний цикл дослідження – від теоретичного аналізу проблеми до впровадження наукових результатів у практику вищих закладів освіти України, що підтверджується відповідними документами.

Дисертаційну роботу вирізняє послідовна структура. Висновки дослідження синхронізують кожному із завдань і забезпечуються відповідними структурними матеріалами.

Відповідно до логіки дисертаційної роботи та визначення наукового апарату розкриваються його основні положення.

Передусім, позитивним у цьому плані необхідно відмітити підхід дисертантки щодо дослідження соціально-економічної детермінованості розвитку корпоративної освіти в умовах суспільних змін, аналізу філософських засад корпоративної освіти як складової освіти дорослих, визначення методологічних підходів до її аналізу, розкриття теоретичних засад, обґрунтування концепції дослідження, з'ясування особливостей розвитку корпоративної освіти у розвинених країнах світу, що відображено у першому розділі.

У другому розділі дисертації сформовано та схарактеризовано поняттєво-термінологічний апарат, який становить теоретико-методологічну основу дослідження корпоративної освіти у США; розкрито сутність корпоративної освіти як механізму функціонування організації, що навчається, педагогічного явища. З'ясовано специфіку корпоративної освіти в контексті розвитку людських ресурсів корпорації.

Нам імponує здійснене Іриною Миколаївною обґрунтування періодизації розвитку корпоративної освіти; визначення мети, завдань, принципів, функцій корпоративної освіти; виокремлення сучасних моделей корпоративної освіти; виявлення взаємозв'язку та взаємовпливу корпоративної культури й корпоративного навчання; визначення ролі

соціального партнерства у функціонуванні й управлінні корпоративною освітою у США, що відображено на сторінках третього розділу.

Вивчення практичної складової проблеми дослідження дало підстави здобувачці проаналізувати діяльність корпоративного університету в структурі корпоративної освіти у США, розкрити сутність освітнього процесу в корпоративних університетах, спрямованого на професійний розвиток персоналу, визначити типологію та особливості моделей американських корпоративних університетів.

Позитивно оцінюємо характеристику андрагогічного підходу до навчання персоналу, виявлення змістових особливостей навчальних планів та програм корпоративного навчання, аналіз форм, методів, технологій навчання персоналу в американських корпораціях, розкриття особливостей підготовки андрагогічного персоналу для системи корпоративної освіти у США у п'ятому розділі.

Не викликають сумнівів окреслені Іриною Миколаївною тенденції розвитку корпоративної освіти у США, аналіз проблеми й перспективи розвитку корпоративної освіти в Україні, здійснення прогностичного обґрунтування розвитку корпоративної освіти в Україні з урахуванням конструктивних ідей американського досвіду у шостому розділі роботи.

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження висловимо **зауваження, побажання та пропозиції**, врахування яких увиразнило б високий рівень викладу наукового матеріалу.

1. Щодо автореферату, на наш погляд, дискусійним є виокремлення у вступі таких рубрик як «Методологічна основа дослідження», «Теоретична основа дослідження», «Організація дослідження», оскільки, по-перше, їх наявність не вимагається нормативними документами щодо структури автореферату і дисертації, по-друге, зміст цих рубрик досить ґрунтовно розкривається у самому тексті дисертації.

2. Суттєву увагу авторка приділяє визначенню методологічних засад дослідження у п. 1.3., виокремлюючи системний, синергетичний, діяльнісний, міждисциплінарний, компетентнісно-контекстний, суб'єктно-середовищний, аксіологічний, акмеологічний, андрагогічний, практиологічний підходи. На наш погляд, їх кількість та аналіз потребують глибшої наукової аргументації. Окрім того, вважаємо, що презентація у цьому підрозділі цілісної моделі проведення дослідження та відображення алгоритму її реалізації збагатила б методологію порівняльної професійної педагогіки.

3. Позитивно оцінюємо напрацювання дисертантки щодо аналізу поняттєво-термінологічного апарату дослідження у другому розділі дисертації, що дозволило розкрити сутність корпоративної освіти, а також подати авторське визначення понять «корпоративна освіта», «корпоративне навчання», «корпоративний розвиток». Водночас вважаємо, що варто було б означити авторський підхід й до формулювання інших базових понять дослідження.

4. Заслугове на схвалення виокремлення структурних, організаційних, стратегічно орієнтованих і змістових моделей американських корпоративних університетів у розділі 4. Проте, вважаємо недоцільним їх аналіз в окремих підрозділах 4.3 та 4.4. Більш логічним було б об'єднання цих підрозділів в один під назвою «Моделі американських корпоративних університетів». Також, ми розуміємо переваги корпоративного університету, обґрунтовані дисертанткою, проте, на наш погляд, доцільно було б також більше уваги приділити висвітленню специфіки таких компонентів системи корпоративної освіти як корпоративний навчальний центр та зовнішні освітні провайдери, що тільки частково відображено у п. 4.1.

5. У підрозділі 5.3 авторка подає характеристику форм, методів, технологій навчання персоналу в американських корпораціях. Вважаємо, що було б доречно обґрунтувати вибір однієї із класифікацій, які розроблені науковцями в галузі педагогіки, та відповідно до неї охарактеризувати ті форми, методи й технології, які застосовуються в умовах корпоративної освіти досліджуваної країни. До того ж, зважаючи на стрімкий розвиток методів навчання, в основу яких покладено використання сучасних ІКТ, вбачаємо доцільність в ґрунтовному аналізі їхніх переваг та недоліків зокрема для професійного розвитку персоналу в умовах корпоративної освіти США, що зроблено тільки почасти на стор. 360 – 369.

6. Заслугове на увагу виконаний дисертанткою аналіз підготовки андрагогічного персоналу для системи корпоративної освіти у США, результати якого подано у підрозділі 5.4. Виходячи з актуальності проблеми дослідження, вважаємо, що дисертація виграла б від поглиблення цього аспекту та виокремлення його в окремому завданні дослідження.

7. У розділі 6 подається прогностичне обґрунтування розвитку корпоративної освіти в Україні з урахуванням конструктивних ідей США та окреслюється необхідність запровадження змін на рівні держи, організації та провайдерів освітніх послуг за концептуальним, адміністративно-управлінським, організаційно-андрагогічним напрямками. Вбачається, що подання змісту науково-методичних рекомендацій у порівняльній таблиці сприяло б їх конкретизації та узагальненню.

8. Заслуговує на схвалення апробація та впровадження результатів дослідження. Однак вважаємо, що використання напрацювань дисертантки у роботі міжнародних компаній, що працюють на ринку України, додало б ваги практичному значенню виконаного дослідження та сприяло б удосконаленню діяльності корпоративних університетів, які вже сьогодні пропонують свої послуги з розвитку персоналу, зокрема в галузі ІТ технологій.

Висловлені зауваження, побажання і дискусійні питання не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертаційної роботи, яка вносить суттєвий вклад у вирішення конкретної наукової проблеми.

Вважаємо, що новаторська, теоретично і практично зорієнтована праця Литовченко Ірини Миколаївни відкриває нові шляхи для розвитку корпоративної освіти в Україні, а також формує підґрунтя для подальшого студіювання багатьох актуалізованих у рецензованій дисертації проблем.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

1. Отже, рецензоване дисертаційне дослідження на тему «Теорія і практика корпоративної освіти у Сполучених Штатах Америки» є самостійним завершеним, цілісним фундаментальним дослідженням актуальної проблеми – наукового аналізу становлення та розвитку корпоративної освіти у Сполучених Штатах Америки та на його основі визначення її теоретико-методологічних засад, особливостей функціонування і виявлення тенденцій розвитку, а також з'ясування можливостей творчого використання конструктивних ідей американського досвіду в розбудові корпоративної освіти в Україні.

2. Визначена мета й сформульовані завдання дослідження розв'язані глибоко та доказово. Основні результати дослідження знайшли відображення у 54 публікаціях (із них 47 одноосібні), з-поміж яких: 3 монографії (з них 1 одноосібна); методичні рекомендації; 28 статей (із них 22 – у фахових виданнях України, 2 – в інших наукових виданнях України, 4 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях), у тому числі: 10 – у наукових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних; 22 статті – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

3. Виклад дисертаційного матеріалу вирізняється логічністю, послідовністю, науковою обґрунтованістю положень. Автореферат підготовлено відповідно до чинних вимог, його зміст відображає структуру, основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи.

4. Дисертаційна робота, її актуальність, зміст, обсяг та наукова новизна, теоретична та практична значущість, обґрунтованість наукових положень,

вірогідність висновків, використані методи дослідження, якість оформлення та повнота викладу повністю відповідають вимогам МОН України, зокрема п. 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, вимогам, що ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

5. Її авторка Литовченко Ірина Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

професор, доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов
Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету
«Львівська політехніка»

Н. В. Мукан

Підпис Мукан Н.В. засвідчує
Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Р. Б. Брилинський